

Zawód psychoonkologa w Polsce jako przykład niewłaściwej regulacji prawnej w obszarze ochrony zdrowia

The profession of psycho-oncologist in Poland as an example of inadequate legal regulation in the area of health care

Kamila Kocańda¹, Marcin Jacek Jabłoński²

¹ Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

² Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Collegium Medicum, Instytut Nauk o Zdrowiu

Summary

The profession of psycho-oncologist in Poland is not sufficiently regulated by law. The issue is further complicated by the fact that this profession has not been classified by the legislature in the group of medical professions, but only in the group of allied health professions. Currently, according to the Regulation of the Minister of Health on guaranteed services in the field of hospital treatment, a psycho-oncologist is a person with higher medical education, i.e. a graduate of a medical university, for example a doctor or a nurse, who has fulfilled the additional condition of completing postgraduate studies in psycho-oncology. It is thus clear that the legal definition of the profession of a psycho-oncologist remaining in force is inconsistent with the regulation of this profession in force since 2018, resulting from the announcement of the same minister in the Polish Qualifications Framework (PQF – Polska Rama Kwalifikacji, abbrev. PRK). This is because the PQF limits the group of persons who may obtain a qualification in the area of psycho-oncological diagnosis and treatment to psychologists and psychiatrists only, thus limiting the group of persons authorised to practise the profession of a psycho-oncologist. An additional legal problem results from significant differences in the nature of the professions of a medical doctor and psychologist, due to the fact that the Act on the Profession of a Psychologist does not apply in practice, despite remaining in force formally. Thus, a psychologist who practises the profession of a psycho-oncologist, might additionally be a subject to the lack of legal regulation of their “foundation profession”, for example due to the fact that it is impossible for a psychologist to obtain a licence to practise their profession, as there is no body to grant them such a licence. Finally, it should not be overlooked that, in addition to the two contradictory regulations of the profession of a psycho-oncologist mentioned above (Regulation of the Minister of Health and the PQF), there also exists a third path to obtain the so-called psycho-oncologist certificate, awarded by the Polish Psycho-oncology Society (Polskie Towarzystwo Psychoonkologiczne – PTPO). At present, persons certified

via this path, who include, apart from psychologists and doctors, also representatives of other professions, such as nurses or clergy employed in hospices, will in the majority of cases not be able to formally practise the profession, because the legislature has not provided for the recognition of certificates issued by the PTPO as equivalent to obtaining a psycho-oncological qualification in the context of the above-mentioned regulations.

Słowa kluczowe: psychoonkolog, regulacje prawne, zawód medyczny, zawód ochrony zdrowia, prawo i medycyna

Key words: psycho-oncologist, legal regulations, medical profession, health care profession, law and medicine

Cel pracy

Celem tego opracowania jest szczegółowe zaprezentowanie aktualnego stanu prawnego zawodu psychoonkologa w Polsce. Na przykładzie zawodu psychoonkologa omówione zostaną ujemne skutki braku lub niedostatecznej regulacji prawnej zagadnień z zakresu ochrony zdrowia, które stanowią swoisty delikt legislacyjny tego rodzaju zaniechania.

Ramy prawne wykonywania zawodu psychoonkologa

Rozwijający się w Polsce od blisko trzech dekad zawód psychoonkologa, który pierwotnie wyodrębnił się spośród innych dziedzin medycznych w Stanach Zjednoczonych z inicjatywy dr Jimmie Holland, szefowej Katedry Psychiatrii i Nauk Behawioralnych Centrum Onkologicznego im. Sloan-Kettering w Nowym Jorku, stanowi odpowiedź na społeczne zapotrzebowanie na diagnozę i pomoc psychospołeczną dla osób z diagnozą onkologiczną oraz ich rodzin i otoczenia. W wymiarze naukowym psychoonkologia traktowana jest jako młoda, interdyscyplinarna dziedzina medycyny, która zajmuje się psychologicznymi aspektami choroby nowotworowej i stanowi subdyscyplinę onkologii klinicznej, psychiatrii, psychologii klinicznej, jak i psychologii zdrowia [1, 2]. Staraniem Polskiego Towarzystwa Psychoonkologicznego zawód psychoonkologa został wpisany do klasyfikacji zawodów Ministra Pracy i Polityki Społecznej pod numerem 229909 w grupie „inne zawody w ochronie zdrowia” [3]. Na skutek braku koordynacji legislacyjnej mamy do czynienia ze swoistym „trynityzmem organizacyjno-prawnym” w zakresie szkolenia, praktykowania oraz nabywania identyfikacji zawodowej psychoonkologów. Obejmuje on trzy kategorie osób wykonujących tę profesję:

- (1) psychoonkologów certyfikowanych przez PTPO, nieuwzględnianych w żadnym z przepisów przez ustawodawcę; są to przedstawiciele różnych zawodów zaangażowani w pracę z chorymi onkologicznie, którzy uzyskali certyfikat potwierdzający określone umiejętności oraz kwalifikacje zdefiniowane przez środowisko zawodowe jako wymagane do wykonywania tego zawodu;
- (2) psychoonkologów po studiach podyplomowych z psychoonkologii, którymi mogą być osoby z wyższym wykształceniem medycznym lub psychologicznym, w istocie niezdefiniowane od strony zakresu uprawnień oraz odpo-

wiedzialności i zasadniczo zróżnicowane pod względem ich podstawowego wykształcenia;

- (3) psychoonkologów, którzy nabędą uprawnienia w ramach wdrażanej obecnie kwalifikacji rynkowej „Diagnoza i pomoc psychoonkologiczna osobom chorym onkologicznie, osobom po chorobie nowotworowej oraz ich rodzinom i otoczeniu”. Ta ścieżka zawodowa, ustanowiona w roku 2018, r. w praktyce jeszcze nie funkcjonuje ze względu na brak instytucji certyfikującej. Jest ona dedykowana dla jeszcze innej grupy zawodów podstawnych, tj. psychologów i specjalistów psychiatrii.

Ten specyficzny trynaryzm doprowadził do masywnego samoograniczenia się udziału psychoonkologów w systemie świadczeń gwarantowanych. Jest to oczywisty skutek braku koordynacji legislacyjnej, linearności i kompatybilności w tworzeniu kolejnych przepisów. Obecna sytuacja, co wykażemy dalej, sankcjonując trzy równoległe tryby uzyskiwania uprawnień zawodowych, nie tworzy wzajemnych przełożeń między nimi i nie koordynuje ich współpracy. Jak to możliwe, że dla płatnika świadczeń gwarantowanych (NFZ) psychoonkologiem jest nadal wyłącznie osoba po studiach podyplomowych z psychoonkologii, z systemowym pominięciem profesjonalistów certyfikowanych wcześniej przez PTPO, a na ten stan faktyczny nadbudowano jeszcze system PRK, jednocześnie przez 4 lata od jego wdrożenia nie rozpoczynając procedur certyfikacji w tym trybie?

Pomimo wszystkich tych zastrzeżeń pod względem prawnym najbardziej aktualna regulacja prawna tego zawodu funkcjonuje na poziomie kwalifikacji rynkowej (Polska Rama Kwalifikacyjna – PRK) w rozumieniu Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, a warunkiem przystąpienia do procesu walidacji, prowadzącego do uzyskania certyfikatu uprawniającego do jego wykonywania, jest posiadanie dyplomu psychologa lub ukończenie studiów medycznych i uzyskanie specjalizacji w dziedzinie psychiatrii. W tym samym czasie w rozporządzeniu w sprawie świadczeń gwarantowanych w zakresie leczenia szpitalnego z dnia 22 listopada 2013 r. [4] ustawodawca definiuje psychoonkologa jako osobę, która ukończyła studia podyplomowe z psychoonkologii, a zatem przeszła proces kształcenia w trybie przepisów ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Zdumienie budzi fakt, że w obu trybach zupełnie pominięto grupę psychoonkologów certyfikowanych przez gremium eksperckie, jakim jest Polskie Towarzystwo Psychoonkologiczne, które formalnie tworzyło ten zawód i optowało za jego prawnym uregulowaniem, zanim zaczął regulować go ustawodawca. Z formalnego punktu widzenia zawód psychoonkologa zaliczony jest do zawodów ochrony zdrowia, ale nie jest zawodem medycznym. Możliwość zatrudnienia psychoonkologa wskazywana jest w kilku zakresach świadczeń gwarantowanych w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego przez płatnika tych świadczeń, jednak w wymiarze dalece odbiegającym od skali rzeczywistych potrzeb i na podstawie pierwotnej definicji MZ, a nie PRK [5].

Zawód psychoonkologa w Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji

Najnowsze regulacje prawne dotyczące wykonywania zawodu psychoonkologa w Polsce znajdują się w przepisach dotyczących Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji. W sytuacji, gdy określone umiejętności nie są nabywane w procesie standardowych form kształcenia w systemie oświaty lub szkolnictwa wyższego, np. jako jednolite studia magisterskie, istnieje możliwość określenia warunków ich uzyskania w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, na mocy ustawy z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 226). Realizowane na podstawie postanowień tej ustawy certyfikowanie jest procesem, w którego efekcie osoba ubiegająca się o nadanie określonej kwalifikacji, po uzyskaniu pozytywnego wyniku walidacji, otrzymuje od uprawnionego podmiotu certyfikującego dokument potwierdzający jej nadanie. Instytucją certyfikującą jest podmiot, który uzyskał uprawnienia do certyfikowania, natomiast walidacja polega na weryfikacji osiągnięcia właściwych dla danej kwalifikacji efektów uczenia się.

W ramach Obwieszczenia Ministra Zdrowia z dnia 19 grudnia 2018 r. do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji włączono kwalifikację rynkową „Diagnoza i pomoc psychoonkologiczna osobom chorym onkologicznie, osobom po chorobie nowotworowej oraz ich rodzinom i otoczeniu – Psychoonkolog” [6]. Nadanie kwalifikacji rynkowej „psychoonkologa” następuje na podstawie certyfikatu, który ustawodawca określa jako ważny bezterminowo. Aby przystąpić do walidacji, kandydat musi spełnić jeden z warunków formalnych: musi posiadać status psychologa po studiach jednolitych magisterskich lub dyplom studiów I stopnia z psychologii (licencjacki) i jednocześnie dyplom ukończenia studiów II stopnia z psychologii (magisterski), lub ukończyć studia medyczne i uzyskać specjalizację w zakresie psychiatrii. Oznacza to, że nabycie kwalifikacji rynkowej „psychoonkolog” zastrzeżone jest obecnie wyłącznie dla dwóch kategorii zawodów: psychologa lub lekarza psychiatrii. Od 2018 roku nie wyłoniono jednak podmiotu, który byłby uprawniony do certyfikowania tej kwalifikacji rynkowej. Tym samym możliwość nabywania kwalifikacji psychoonkologa w trybie PRK na dzień tworzenia tego opracowania (rok 2022), czyli po czterech latach od Obwieszczenia Ministra Zdrowia z dnia 19 grudnia 2018 r., nie może być w praktyce realizowana.

Psychoonkolog w systemie świadczeń gwarantowanych w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego

Psychoonkolog jako zasób osobowy wymagany w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych występuje w kilku zakresach tych świadczeń, w tym w ramach Rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki paliatywnej i hospicyjnej [7]. W załączniku dotyczącym warunków realizacji świadczeń stacjonarnych płatnik wymaga udziału w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych psychologa lub psychologa posiadającego tytuł specjalisty w dziedzinie psychologii klinicznej, lub psychoonkologa w wymiarze równoważnika 1/2 etatu przeliczeniowego na 20 łóżek. NFZ na potrzeby realizacji świadczeń zdrowotnych z zakresu leczenia szpitalnego definiuje psychoonkologa jako osobę z wykształceniem psychologicznym

lub medycznym, która ukończyła studia wyższe i uzyskała tytuł magistra lub równorzędny oraz ukończyła studia podyplomowe z psychoonkologii. Na co zwracano uwagę już wcześniej, warunek ukończenia studiów podyplomowych z psychoonkologii nie wynika jednak z wymogów obowiązujących względem psychoonkologa jako kwalifikacji rynkowej (PRK).

W świetle rozporządzenia w sprawie świadczeń gwarantowanych w zakresie leczenia szpitalnego każdy absolwent studiów medycznych lub psycholog może po studiach podyplomowych zostać zawodowym psychoonkologiem, podczas gdy w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji konieczne jest nabycie kwalifikacji rynkowej w procesie walidacji oraz uzyskanie stosownego certyfikatu (przystąpić do tego procesu może jedynie psychiatra lub psycholog).

Zawód psychoonkologa jako specjalizacja psychologa lub lekarza psychiatry

Wedle przepisu art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 633 z późn. zm.) osoba wykonująca zawód medyczny jest osobą uprawnioną na podstawie odrębnych przepisów do udzielania świadczeń zdrowotnych oraz legitymującą się nabyciem fachowych kwalifikacji do udzielania świadczeń zdrowotnych w określonym zakresie lub w określonej dziedzinie medycyny. W Rozporządzeniu z dnia 7 sierpnia 2014 r. Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 227 z późn. zm.) ustawodawca w grupie nr 22 wymienia specjalistów do spraw zdrowia, do grupy tej zaliczając: lekarzy, pielęgniarki, położne, specjalistów do spraw ratownictwa medycznego, lekarzy weterynarii, lekarzy dentyistów, diagnostów laboratoryjnych i farmaceutów. Następnie tworzy grupę innych specjalistów ochrony zdrowia, do której włącza także psychoterapeutę oraz psychoonkologa.

Definicję legalną wykonywania zawodu medycznego wprowadza projekt ustawy o niektórych zawodach medycznych [8], określając, że wykonywanie zawodu medycznego polega na realizacji właściwych dla danego zawodu zadań służących profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu i poprawie zdrowia oraz innych zadań związanych z procesem leczenia oraz udzielaniem świadczeń zdrowotnych we współpracy z przedstawicielami innych zawodów medycznych. Ustawodawca, niejako pogłębiając problem nieuregulowania zawodu psychoonkologa, nie objął go projektowaną regulacją, pozostawiając go w kategorii „specjaliści ochrony zdrowia gdzie indziej niesklasyfikowani”, w mającej charakter opisowy i porządkujący rynek pracy regulacji Rozporządzenia z dnia 7 sierpnia 2014 r. Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania. Zarówno w ramach ścieżki kształcenia w trybie Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, jak i w tzw. koszyku świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego, ustawodawca opisuje psychoonkologa jako osobę z wykształceniem psychologicznym lub medycznym.

Wykonywanie zawodu psychoonkologa przez psychologa

Niespójna regulacja trybów uzyskiwania tytułu zawodowego psychoonkologa staje się jeszcze bardziej skomplikowana w odniesieniu do jednej z dwóch grup osób dedykowanych do uprawiania tego zawodu, tj. psychologów, bowiem regulacja prawna tego zawodu również jest niepełna. Jak wskazuje Gardocka [9], w relacji między psychologiem a osobą korzystającą z jego usług dość trudno ustalić specyficzne cechy, obowiązki psychologa, obowiązujące zasady etyczne, a w konsekwencji zakres odpowiedzialności za przebieg terapii, co uprawnia jedynie do stosowania analogii do stosunku lekarz–pacjent. Uchwalona w 2001, obowiązująca dopiero od 2006 roku, ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (z dnia 8 czerwca 2001 r., t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1026), ze względu na liczne wady prawne i legislacyjne, nie funkcjonuje, a jej nowelizacja nie jest możliwa, ponieważ wymagałoby to jej zmiany w całości [10]. Organy samorządu zawodowego tej grupy nigdy nie zostały powołane na skutek niewykonania przez ministra właściwego do spraw pracy ustawowej dyspozycji w tym zakresie, przewidującej powołanie, w terminie 3 miesięcy od dnia wejścia ustawy w życie, Komitetu Organizacyjnego Izb Psychologów, który miał zainicjować proces budowy struktur tego samorządu. W konsekwencji w świetle obowiązującej ustawy w aktualnym stanie prawnym nie ma osób formalnie uprawnionych do wykonywania zawodu psychologa [11]. Zawód psychologa nie został też zaliczony przez ustawodawcę ani do zawodów medycznych, ani do zawodów ochrony zdrowia, a jedynie do kategorii specjalistów z dziedzin społecznych i religijnych, obok ekonomistów, archeologów, socjologów i filozofów.

Orzecznictwo zauważa, że choć przepisy obowiązującego prawa regulują udział osób wykonujących niemedyczny zawód psychologa w działalności leczniczej, to jednak zawód ten polega na świadczeniu usług psychologicznych przykładowo wymienionych w tym przepisie [12]. Również w aspekcie etycznym i dotyczącym tajemnicy zawodowej psychologów regulacja prawna jest niepełna. Relacja psychologa z klientem oparta jest na zaufaniu, a w czasie wykonywania przez niego zawodu udostępniane są informacje dotyczące życia prywatnego, często o najbardziej poufnym charakterze, a mimo to ustawowa regulacja tajemnicy zawodowej nie obowiązuje, albowiem dotyczy wyłącznie osób wpisanych na listy psychologów, co prowadzi do wniosku, że osoby świadczące obecnie usługi psychologiczne nie są związane tajemnicą z mocy prawa, a powinność zachowania przez nie tajemnicy ma wymiar wyłącznie etyczny i wynika z branżowego kodeksu zawierającego normy deontologiczne. Innymi słowy, przy braku przepisów dotyczących tajemnicy zawodowej psychologa nie obowiązuje prawny standard jej przestrzegania, co nie daje właściwych gwarancji osobom korzystającym z usług psychoonkologa – psychologa. Ze względu na bierność ustawodawcy środowisko psychologów samo zadbało o stworzenie swego kanonu etycznego, dążąc do powiązania określonych standardów wykonywania zawodu z przynależnością do branżowego podmiotu zrzeszającego w skali kraju jego członków. Kodeks Etyczny Psychologa Polskiego Towarzystwa Psychologicznego został zatwierdzony przez Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w 2018 roku. Jako nadrzędny dokument stanowi podstawową wykładnię zasad etycznych regulujących

postępowanie zawodowe członków Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz innych osób, które zadeklarowały jego przestrzeganie. Poza rzeczoną Kodeksem osoby te są także zobowiązane do przestrzegania innych regulacji etycznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w zakresie specyfiki podejmowanych działań [13].

Kolejny ważny aspekt świadczenia przez psychologów *de facto* usług medycznych, a w wypadku psychoonkologów – psychologów usług skierowanych do szczególnej grupy chorych z diagnozą onkologiczną, dotyczy definicji relacji świadczeniodawca–świadczeniobiorca. W doktrynie wskazuje się na istotną różnicę w zakresie prawnych aspektów relacji między psychologiem a pacjentem – klientem w zależności od tego, czy psycholog realizuje swe zadania w ramach powszechnego systemu opieki zdrowotnej czy poza nim [14]. Definicja legalna klienta nie została określona w polskim prawie, często klient utożsamiany jest z konsumentem, chociaż jest to pojęcie szersze. Rodzi się więc pytanie o świadomość samych pacjentów (klientów?) na temat zagrożeń, jakie dla ich leczenia, integralności i ochrony danych osobowych, tajemnicy zawodowej, jakości relacji terapeutycznej oraz szansy na rekompensatę z tytułu ewentualnych roszczeń wobec psychologów świadczących *de facto* usługi medyczne niesie ze sobą ten chaos prawno-organizacyjny.

Kolejny obszar ryzyka obejmuje ochronę danych osobowych. Uprawnienie do przetwarzania danych osobowych na rzecz osób wykonujących zawód medyczny wynika wprost z ustawy, natomiast w odniesieniu do osób wykonujących czynności pomocnicze, a w tej grupie aktualnie mieszczą się psycholodzy, konieczne jest posiadanie stosownego upoważnienia od administratora tymi danymi [15]. Ustawodawca w powołanej regulacji wyraźnie wyodrębnił dwie kategorie podmiotów uprawnionych do przetwarzania danych medycznych pacjenta, nie definiując wszakże kategorii osób innych niż wykonujące zawód medyczny, czyli realizujących czynności pomocnicze. Przy braku definicji legalnej w tym zakresie określenie kręgu uprawnionych do przetwarzania danych medycznych może rodzić trudności, jednak nawet gdyby przyjąć, że do kategorii tej należy psychoonkolog, niebędący lekarzem, a zatem niewykonyjący zawodu medycznego, musi on wnioskować o udzielenie dostępu do dokumentacji medycznej, co istotnie różnicuje jego pozycję względem psychoonkologa, który jest psychiatrą i takie upoważnienie posiada z mocy prawa. Niezależnie od ujemnych skutków związanych z brakiem formalnych gwarancji bezpieczeństwa przetwarzania danych wrażliwych może pojawić się problem z zakresem dostępu do danych wymaganych przy wykonywaniu zawodu przez psychoonkologa, albowiem jego aktywność związana jest z procesem leczenia, a w konsekwencji także dokumentacją medyczną, do której dostęp jest prawnie reglamentowany, a w wypadku zawodu psychoonkologa całkowicie nieuregulowany, gdy psychoonkolog jest z zawodu psychologiem.

Wykonywanie zawodu psychoonkologa przez lekarza

Wykonywanie zawodu lekarza w Polsce jest zdecydowanie lepiej uregulowane prawnie niż wykonywanie zawodu psychologa. Odbywa się ono na podstawie ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2021 r., poz. 790 z późn. zm.) oraz pochodnych aktów wykonawczych i rozporządzeń ministerialnych.

Wykonywanie zawodu lekarza polega na udzielaniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami, świadczeń zdrowotnych, w szczególności na: badaniu stanu zdrowia, rozpoznawaniu chorób i zapobieganiu im, leczeniu i rehabilitacji chorych, udzielaniu porad lekarskich, a także wydawaniu opinii i orzeczeń lekarskich. Lekarz ma obowiązek wykonywać zawód zgodnie ze wskazaniami aktualnej wiedzy medycznej, dostępnymi mu metodami i środkami zapobiegania, rozpoznawania i leczenia chorób, zgodnie z zasadami etyki zawodowej i z należytą starannością, co stanowi dyrektywę jego postępowania, określając granice zawodowych obowiązków oraz kryteria oceny ich realizacji. Również obszar działalności medycznej w odniesieniu do tajemnicy zawodowej oraz administrowania wrażliwymi danymi osobowymi w wypadku lekarzy jest dobrze skodyfikowany. Lekarz ma obowiązek zachowania w tajemnicy informacji związanych z pacjentem, a uzyskanych w związku z wykonywaniem zawodu. Wykonywanie zawodu psychoonkologa w kontekście tajemnicy zawodowej będzie się zatem istotnie różniło w zależności od tego, jakie kwalifikacje: medyczne czy psychologiczne będzie miał dany psychoonkolog. Psychoonkolog lekarz lub osoba z wyższym wykształceniem medycznym będą zobowiązani do przestrzegania tajemnicy zawodowej, której powinność dochowania oraz ramy posiadają ścisłą reglamentację prawną, podczas gdy psychoonkolog z zawodu psycholog, na co zwracamy uwagę powyżej, przestrzegać będzie tajemnicy w dużym stopniu dzięki regulacji obowiązującej z poczucia odpowiedzialności własnej oraz w ramach kodeksów etycznych danego towarzystwa naukowego. W ustawie o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów zawarte jest zobowiązanie do przestrzegania tajemnicy zawodowej przez psychologów, jednak w świetle przepisu art. 7 tej ustawy, zgodnie z którym prawo wykonywania zawodu psychologa powstaje z chwilą dokonania wpisu na listę psychologów Regionalnej Izby Psychologów, problematyczne jest, kiedy zobowiązanie to aktualizuje się wobec niepowołania przez ustawodawcę do życia samorządu zawodowego psychologów. W przeciwieństwie do nieuregulowanego zawodu psychologa, lekarzy i pacjentów łączy relacja, której konsekwencją jest szereg obowiązków oraz odpowiadających im uprawnień precyzyjnie regulowanych ustawowo. Również etyka zawodowa w zawodzie lekarza stanowi istotny obszar zainteresowania samorządu lekarskiego, który strzeże wysokiej jakości jego uprawiania, stanowiąc aksjologiczne uzasadnienie norm moralnych charakteryzujących obowiązki prawne lekarzy [16]. Kodeks Etyki Lekarskiej (Obwieszczenie Nr 1/04/IV Prezesa Naczelnej Rady Lekarskiej z dnia 2 stycznia 2004 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu uchwały w sprawie Kodeksu Etyki Lekarskiej) stanowi zbiór zasad o charakterze branżowym, determinując charakter stosunków lekarza w relacji nie tylko z innymi członkami korporacji, ale także z pacjentem, jak też jego rolę i pozycję w społeczeństwie, jako że związana jest ona ściśle z wykonywaniem zawodu zaufania publicznego [17].

W świetle zaprezentowanych uwag w przedmiocie regulacji zawodu psychologa oraz zawodu lekarza w aktualnym porządku prawnym należy wskazać na istotne różnice, jakie charakteryzować będą sposób wykonywania przez psychoonkologa zawodu w zależności od tego, jaki będzie jego zawód podstawowy, a zwłaszcza podkreślić trzeba szereg zagrożeń prawnych i organizacyjnych w kontekście traktowania

zawodu psychoonkologa jako kolejnej specjalności czy kwalifikacji psychologicznej. W odniesieniu do lekarzy najbardziej zastanawiające jest ograniczenie w PRK prawa do nabywania kwalifikacji psychoonkologicznej wyłącznie do specjalistów psychiatrów, z pominięciem innych specjalistów, np. onkologów, hematologów, specjalistów medycyny paliatywnej, rehabilitacji medycznej, zdrowia publicznego czy medycyny rodzinnej, czyli tych specjalizacji, których przedstawiciele wielokrotnie częściej niż psychiatrzy stykają się w swojej codziennej praktyce zawodowej z problemami pacjentów onkologicznych, oraz zupełne pominięcie prawa do nabywania tej specjalności przez pielęgniarki, w tym o specjalizacji onkologicznej.

Dyskusja

Opisany powyżej stan prawny jest przyczyną formalnego paradoksu, w którego konsekwencji regulacje prawne zawodu psychoonkologa, jakie z założenia miały zwiększyć dostępność do nowo utworzonego zawodu, w istocie tę dostępność ograniczają. Innymi słowy, w sensie organizacyjno-prawnym regulacje te okazują się systemowo kontrproduktywne. Ponadto niezrozumiałe i podobnie kontrproduktywne jest ograniczenie dostępu do zawodu psychoonkologa w PRK lekarzom innym niż psychiatria specjalności oraz pielęgniarkom (w tym onkologicznym). W środowisku specjalistów pojawiają się opinie, że uznanie psychoonkologii za kwalifikację rynkową (na równi np. z przygotowaniem i wypiekaniem pizzy – obwieszczeniem Ministra Rozwoju z dnia 25 maja 2020 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Przygotowanie i wypiekanie pizzy” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M. P. z 2020 r., poz. 480)) nie tylko umniejsza jej znaczenie i dewaluje ją jako ścieżkę rozwoju zawodowego specjalistów, ale też, co ważniejsze, może sprzyjać pomijaniu w systemie szkolenia czy certyfikacji zasadniczych dóbr, które są przedmiotem jej zainteresowania, tj. życia oraz zdrowia człowieka.

Ponadto PRK pomija zupełnie grupę specjalistów od lat funkcjonujących na rynku usług psychoonkologicznych, którzy po spełnieniu szeregu wymagań formalnych i praktycznych uzyskali certyfikat psychoonkologa lub/i superwizora psychoonkologii Polskiego Towarzystwa Psychoonkologicznego lub/i nabyli uprawnienia psychoonkologa zgodnie z jego definicją jako uprawnieni absolwenci studiów podyplomowych z psychoonkologii. Wiele z tych wysoko wykwalifikowanych i czynnych zawodowo osób z przyczyn oczywistych nie podejmuje się kolejnego trybu legitymizowania swoich, od dawna już uznanych przez środowisko zawodowe i pacjenckie, kwalifikacji. Nieuchronny odpływ tych specjalistów z obszaru publicznych świadczeń zdrowotnych w zakresie psychoonkologii będzie nieuzasadnionym zmarnowaniem potencjału osobowego, a z perspektywy prawno-organizacyjnej kolejnym paradoksem wymuszonego niespójną legislacją usuwania poza nawias uprawnionych psychoonkologów najwyższej klasy specjalistów, superwizorów, praktyków i naukowców zaangażowanych od lat w dziedzinę psychoonkologii. Oczywiście będzie to też związane z ograniczeniem dostępności tych specjalistów w ramach systemu świadczeń gwarantowanych.

W naszej opinii poważnym deliktem prawnym i organizacyjnym jest również systemowe nieskoordynowanie kolejnych przepisów organizujących zawód psychoon-

kologa oraz zupełne nieuwzględnienie w ich tworzeniu wcześniejszych, skutecznych i merytorycznych procedur certyfikacji specjalistów przez gremium eksperckie, jakim jest Polskie Towarzystwo Psychoonkologiczne. Ponadto w odniesieniu do regulacji najnowszych, tj. PRK, należy postawić pytanie, czy kiedy już zostanie wyłoniony organ certyfikujący, to osoba, która zdobędzie kwalifikację rynkową „Diagnoza i pomoc psychoonkologiczna osobom chorym onkologicznie, osobom po chorobie nowotworowej oraz ich rodzinom i otoczeniu”, będzie formalnie uprawniona do uczestnictwa w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych w systemie świadczeń gwarantowanych w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego. Na dzień dzisiejszy, bez dostosowania przepisów w tym zakresie, nie ma takiej formalnej możliwości. Dzieje się tak dlatego, że ustawodawca, wprowadzając system kształcenia w ramach Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji, jednocześnie nie zmienił definicji legalnej psychoonkologa jako psychologa lub medyka po studiach podyplomowych z psychoonkologii w rozporządzeniu koszykowym w sprawie świadczeń szpitalnych. Przeprowadzenie niezwłocznej korekty legislacyjnej w tym zakresie uważamy za warunek *sine qua non* ujednoczenia systemu kształcenia i pracy psychoonkologów.

Kolejną zasadniczą kwestią jest podjęcie przez ustawodawcę regulacji prawnych dotyczących zawodu psychologa. Braki w tym zakresie są rażące i przewlekłe, a w omawianej przez nas kwestii stoją na przeszkodzie bezpiecznemu oraz zgodnemu z prawem wykonywaniu świadczeń psychoonkologicznych przez psychologów, którzy formalnie stanowią najliczniejszą grupę zawodową zainteresowaną zdobywaniem kwalifikacji psychoonkologicznych. Na chwilę obecną z perspektywy prawnej oczywiste jest, że świadczenia udzielane przez psychologa – psychoonkologa nie mogą być uznane za świadczenia zdrowotne w sensie prawnym, a ich odbiorca nie posiada aktualnie formalnego statusu pacjenta. Rodzi to szereg zagrożeń prawnych zarówno dla pacjenta, jak i świadczeniodawcy, a ponadto z niezrozumiałych względów jest tolerowane i przez samych psychologów, i przez zrzeszające ich towarzystwa naukowe, i – co najbardziej niewłaściwe – przez organy władzy ustawodawczej. Ta obserwacja nabiera wręcz anegdotycznego wymiaru, jeśli uwzględni się fakt równoczesnego, precyzyjnego uregulowania prawnego takich kwalifikacji rynkowych jak: przygotowanie potraw grill i barbecue (M. P. z 2020 r., poz. 482), zmywanie naczyń (M. P. z 2020 r., poz. 1017) czy prowadzenie zajęć z kiteboardingu (M. P. z 2020 r., poz. 159).

Jesteśmy przekonani, że prawo pacjenta – świadczeniobiorcy do otrzymania usług zdrowotnych zgodnie z aktualną wiedzą i o określonym standardzie jakości, wobec trzech dekad funkcjonowania psychoonkologii w Polsce, wydaje się niezaprzeczone. Celem naszego opracowania było wskazanie luk prawnych i zagrożeń w tym zakresie oraz zasygnalizowanie pierwszoplanowych kroków legislacyjnych porządkujących ten obszar w przyszłości.

Wnioski

1. Sposób uregulowania w aktualnym stanie prawnym zawodu psychoonkologa w Polsce jest niewystarczający. Aktualny status prawny zawodu psychoonkologa wymaga pilnej oraz kompleksowej interwencji ustawodawcy.

2. Konieczne są niezwłoczne kroki prawne w celu ujednoczenia obecnego „trynitarne” systemu szkolenia w psychoonkologii, z akcentem na produktywność, a nie kontrproduktywność systemu, przekładającą się na zwiększenie dostępności usług psychoonkologicznych przy utrzymaniu najwyższej jakości kształcenia oraz zagwarantowaniu praw nabytych już wykształconych psychoonkologów.
3. Oczekiwana jest pilna inicjatywa legislacyjna w odniesieniu do zawodu psychologa w celu zapobieżenia potencjalnie ujemnym skutkom nakładania się braku tej regulacji na działania zawodowe psychologów – psychoonkologów.
4. Należy otworzyć PRK dla szerszej grupy specjalistów lekarzy i pielęgniarek, nie ograniczając jej tylko do psychologów i psychiatrów, oraz zagwarantować nadzór nad procedurami nieprzypadkowych, niekomercyjnych ośrodków certyfikujących, ze szczególnym uwzględnieniem Polskiego Towarzystwa Psychoonkologicznego.
5. Zasadne jest poszukiwanie rozwiązania formalnego dla zintegrowania z systemem PRK (w trybie nadzwyczajnym) specjalistów, którzy już wcześniej uzyskali certyfikaty psychoonkologa/supervizora Polskiego Towarzystwa Psychoonkologicznego lub zostali uprawnionymi absolwentami studiów podyplomowych z psychoonkologii.

Project financed under the program the Minister of Education and Science called “Regional Initiative of Excellence” in the years 2019-2023, project no. 024/RID/2018/19, amount of financing 11 999 000 PLN.

Piśmiennictwo

1. Zielazny P, Zielińska P, Walden-Gałuszko de K, Kuziemski K, Bętkowska-Korpała B. *Psychoonkologia w Polsce*. Psychiatr. Pol. 2016; 50(5): 1065–1070.
2. Jabłoński M, Furgał M, Dudek D, Zięba A. *Miejsce psychoonkologii we współczesnej psychiatrii*. Psychiatr. Pol. 2008; 42(5): 749–765.
3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 227 z późn. zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu leczenia szpitalnego (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 290 z późn. zm.).
5. Z dnia 29 października 2013 r., (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 262 z późn. zm.); por. także: Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 265) w załączniku nr 5; Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 6 listopada 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu ambulatoryjnej opieki specjalistycznej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 357 z późn. zm.) w ramach kompleksowej opieki onkologicznej nad świadczeniobiorcą z nowotworem piersi – moduł diagnostyka nowotworu piersi; Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych kryteriów wyboru ofert w postępowaniu w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej z dnia 5 sierpnia 2016 r. w sprawie szczegółowych kryteriów wyboru ofert w postępowaniu w sprawie zawarcia umów o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2016 r., poz. 1372 i 1555 oraz z 2017 r., poz. 498 i 852).
6. Obwieszczenie Ministra Zdrowia z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie włączenia kwalifikacji rynkowej „Diagnoza i pomoc psychoonkologiczna osobom chorym onkologicznie, osobom po

- chorobie nowotworowej oraz ich rodzinom i otoczeniu – Psychoonkolog” do Zintegrowanego Systemu Kwalifikacji (M. P. z 2018 r., poz. 1271).
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 października 2013 r. w sprawie świadczeń gwarantowanych z zakresu opieki paliatywnej i hospicyjnej (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 262).
 8. Projekt zawarty pod numerem: UD328 w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów. <https://www.gov.pl/web/premier/wplip-rm> (dostęp: 2.02.2022).
 9. Gardocka T. *Wstęp*. W: Gardocka T, Fiutak A, Jagiełło D. red. *Aktualne problemy prawne w psychologii i medycynie*. Warszawa: C.H. Beck; 2018.
 10. Uwagi o stwierdzonych nieprawidłowościach i lukach w prawie za rok 2018. Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego, Sąd Najwyższy, Warszawa 2019. https://www.sn.pl/osadzienajwyzszym/Uwagi_PPSN_luki_w_prawie/luki%20w%20prawie-2019.pdf (dostęp: 1.02.2022).
 11. Aktualnie procedowany jest projekt nowej ustawy o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, jednak od wielu miesięcy proces legislacyjny nie postępuje: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2113> – dostęp na dzień 26.01.2023 r.
 12. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 13.02.2014 r., V ACa 669/13, LEX nr 1439042.
 13. <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=768> (dostęp: 4.02.2022).
 14. Haberko J. *Charakter prawny relacji psycholog kliniczny–klient. Postulaty de lege ferenda*. Medyczna Wokanda 2013; 5: 29–42.
 15. Bielik-Jomaa E, Ćwikiel M. art. 24. W: Karkowska D. red. *Prawa pacjenta i Rzecznik Praw Pacjenta. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer; 2021.
 16. Zielińska E., Namysłowska-Gabrysiak B. art. 4. W: Barcikowska-Szydło E., Dąbek A., Kubiak R., *et alia*, *Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty. Komentarz*, Warszawa; 2022.
 17. Tuleja P. art. 17. W: Czarny P., Florczak-Wątor M., Naleziński B. *et alia*, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, LEX/el.; 2021.

Adres: Kamila Kocańda
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
e-mail: kamila.kocanda@gmail.com

Otrzymano: 31.05.2022
Zrecenzowano: 29.07.2022
Otrzymano po poprawie: 9.08.2022
Przyjęto do druku: 16.08.2022